

❖ An Lúibín ❖

19 Deireadh Fómhair 2005

Tús cainte

Teanga faoi thalamh is ea an Ghaeilge san Astráil. Níl sí le fáil ar an teilifís; ar éigean atá sí le cloisteáil ar an raidió. Tá ábhar d'fhoghlaimoirí le fáil i gcúpla siopa, ach is annamh a thiocfá trasna ar leabhair eile - b'fhearr duit iad a ordú ó www.litriocht.com, agus ba shaoire. Tá méadú tagtha ar an méid dlúthdhioscaí a bhfuil amhráin Ghaeilge orthu; rinneadh roinnt acu anseo. Ní mhúintear an teanga sna hollscoileanna mar chuid de chéim, cé go bhfuil ranganna do dhaoine fásta ann thall is abhus. An té a bhfuil suim aige i nGaeilge anseo tiocfaidh sé uirthi ar shlí amháin nó ar shlí eile, ach ní mothaítear gur gnáthchuid de dhúchas na tíre í.

Ní hionann a bheith faoi thalamh agus a bheith dultha i gcré; is bríomhaire an teanga sna bólaí seo ná mar a bhí le céad bliain. Mar sin féin, tá rudaí le déanamh. Níorbh olc an tseift mar thosach líon na nGaeilgeoirí a chomhaireamh chomh cruinn agus ab fhéidir, agus ba mhaith an chabhair chuige áireamh a dhéanamh ag na scoileanna samhraidh agus geimhridh, de réir an méid den teanga a bheadh ag an dream úd.

Is minic cúpla focal ráite ag *An Lúibín* faoin scéal seo, agus níl deireadh inste fós. Bíodh súil againn le mionphobal Astrálach a chuirfidh le litriocht, le hiriseoireacht agus le ceol na teanga. Tá tús déanta.

An teanga ina cónaí

You want to buy a house or apartment in the Gaeltacht. Whether you can do so may now depend on your passing a test of your fluency in Irish, conducted by the local authorities. But is this a desperate substitute for effective planning?

Chaith sí trí bliana déag ag obair san Astráil; anois tá sí ar ais in Éirinn, agus ainmneacha a clainne curtha síos do Ghaelscoil aici. Deir sí go bhfuil an-suim aici sa Ghaeilge. Is minic ar cuairt ag an Spidéal í, agus bhí sí iarraidh árasán a cheannach ann. Chun é sin a dhéanamh, áfach, bhí uirthi triail Ghaeilge a sheasamh de réir na rialacha nua teanga atá á gcur i bhfeidhm ar an té ar mian leis áit chónaithe a cheannach sa Ghaeltacht. Chlis an scrúdú uirthi, agus scríobh sí chun na n-údarás áitiúil á rá go raibh leatrom déanta.

Cuid d'ionramháil theangeolaíochta na haoise nua is ea an triail chéanna – seift atá á húsáid de réir na ndlíthe pleanála agus (sa chás seo) de réir phlean forbartha Chúige na Gaillimhe. Tá a leithéid á cur i bhfeidhm ar scéimeanna poiblí agus príobháideacha thall is abhus sa Ghaeltacht: déanann cúpla scrúdaitheoir 'comhrá' i nGaeilge leat, agus má theipeann ort is féidir leat iarracht eile a dhéanamh. I gcás na mná úd, bhí sí ag iarraidh árasán a cheannach i mbloc ar bhain na rialacha nua le ocht n-árasán déag as naoi gcinn is fiche ann.

Tá sé socraithe anois go bhfuil an triail de réir an Bhunreacht; thaispeáin An Bord Pleanála go raibh siad sásta cloí léi i gConamara agus i gCiarraí. Deir an bord achomharc gur de réir figiúirí

an daonáirimh faoi úsáid láethúil na Gaeilge a dhéanann sé breith i dtaobh an méid áiteanna cónaithe ba cheart a roinnt ar Ghaeilgeoiri.

Beartas é nár cuireadh i bhfeidhm gan chonspóid, ach níl amhras oifigiúil á cur ina bhun ná ina éifeacht. Déanta na firinne, níl sa bheartas ach léiriú ar lagú na teanga agus ar an easpa pleanála uile-Éireannaí ab údar leis. Deir na saineolaithe nár chiallmhar an mhaise do na húdaráis na rialacha a chur i bhfeidhm scun scan; tá daoine ann fós a déarfadh nár cheart iad a úsáid ar chor ar bith toisc gur beag an cúnaimh iad Béarla a choinneáil ón teallach. Tá sé in am, dar leo, sainmhíniú cúng na Gaeltachta a thréigean agus an teanga a mheas mar rud náisiúnta – nó go fiú mar rud domhanda. I ndeireadh na dála, tá neart na Gaeilge sa Spidéal nó i gCorca Dhuibhne ag brath ar fhórsaí ón taobh amuigh; ar éigean, mar sin, a bhaineann athroinnt áitiúil na tithíochta le hábhar. Murar féidir leis an stát an meath a bhacadh roimhe seo ní dócha go ndéanfaidh útamáil den saghas seo an gnó. Deirtí go ndéanfaí Gaeltacht den bhreacGhaeltacht mar go múchfadh teanga na nGael an Béarla ann. A mhalairt a tharla. An é seo an seanscéal céanna?

Fraincis na hIndia

If India is full of English speakers it also has Pondicherry – a subcontinental fragment of France. The French were there for three centuries, and bequeathed both their architecture and their language.

San 18ú haois bhí faill ag an bhFrainc ar smacht a fháil ar réimse maith den India. Má theip orthu é sin a dhéanamh ní de cheal dúthrachta agus misnigh é; arís agus arís eile chuaigh a gcuid arm i ngleic le reisimintí na Breataine, agus d'éirigh leo limistéar beag a choinneáil acu féin siar ó dheas ó Mhadras (Chennai) i dTamil Nadu. Anois tá timpeall 203,000 duine ann. Bhí na Francaigh i bPondicherry le 300 bliain; níor thug siad uathu é go dtí an bhliain 1954.

Ba í a dteanga an rud na mhó a d'fhág na Sasanaigh ina ndiaidh san India, agus níor thaise do na Francaigh é: tá Fraincis á labhairt fós i bPondicherry, rud a oireann go sármhaith don chuma atá ar an áit – na leaca pábhála, tithe maiseacha, gairdíní deasa; cuid den tseanFhrainc a d'fhág an stair ina diaidh i ndeisceart na hIndia. Tá clú ar na tithe itheacháin, agus clú freisin ar shaoire na beorach; agus bíonn an *Masquerade* ar siúl i mí Mhárta agus mí Aibreán – daoine in éide álainn agus i mascanna ag rince trí na sráideanna le ceol cairdíní agus trumpaí. Ní nach ionadh, déantar ceiliúradh freisin ar scrios an *Bastille*. Tá an tseanIndia ann i gcónaí, ach go dtí seo níor mhúch sí *l'Inde française*.

Tá a fhios ag an rialtas gur acmhainn áisiúil í Fraincis an réigiúin seo, agus gur féidir seirbhísí a sholáthar tríthi do chomhlachtaí Francacha; fógraíodh tamall ó shin go dtosófaí ag earcú agus ag traenáil oibríthe teicneolaíochta eolais i bPondicherry, cé gur baolach go bhfuil an Béarla ag cur isteach ar chothú na teanga eile. Tá Indiaigh ann, gan amhras, a bhfuil Fraincis ar a dtoil acu (más fíor dóibh féin, ar aon chuma) agus ar mhaith leo post a fháil dá bharr. Mar a dúirt duine acu ar an Idirlíon agus é ar lorg oibre: 'Je connais très très bien le français mais en même temps je ne suis très fort en anglais...' I *lycée* i bPondicherry féin a d'fhoghlaim sé a chuid Fraincise, agus tá a lán Indiach eile atá ag baint tairbhe as an *Alliance Française*, eagraíocht atá ag scaipeadh soiscéal na teanga san India mar atá i ngach tír eile.

Ní féidir talamh slán a dhéanamh de go mairfidh an Fhraincis gan lagú i bPondicherry. Tá an Tamailis láidir, agus tá éileamh an domhain ar Bhéarla. Is cinnte go ndéanfaidh údaráis na Fraince a ngnáthiarracht ar a dteanga féin a choinneáil á húsáid san athchoilíneacht seo, agus níl údaráis na hIndia dall ar an mbuntáiste a d'fhéadfaí a bhaint as teangacha iasachta chun an gilleagar a chur chun cinn. Tá an Fhraincis bríomhar fós i gcuid de na seanchoilíneachtaí – Maracó, an Ailgéir, gan trácht ar chuid mhaith de dheisceart na hAfraice - ach ní fios fós an mairfidh Fraincis Phondicherry glúin eile. B'fhéarr ann ná as í, agus í ina nasc eile idir dhá shaol.

teanga. Is iad na Giúdaiseoirí ón Eoraip (na hAisceanásaigh) ba thúisce a chuir an Eabhrais á húsáid mar theanga phobail sa Phailistín, rud a rinne siad i ndeireadh an 19ú haois. Dá mba Ghiúdaigh Arabacha ó Mharacó ba thúisce a tháinig dhéanfaí teanga Sheimíteach d'Eabhrais Iosrael ar gach slí, ach níor tháinig siadsan go dtí na caogaidí. Is é an prionsabal eile atá ann an Prionsabal Comhdhírthe: má tá leagan cainte áirithe le fáil i mbéal grúpaí áirithe i bpobal measctha (agus tháinig pobal Iosrael as gach cearn) is cosúil go bhfágfaidh sin lorg buan ar an teanga i gcoitinne. Tá le tuiscint as sin gur teanga nua-mhúnlaithe atá againn anseo.

Ba é an t-údar ba mhó le roghnú na hEabhraise mar an teanga náisiúnta gurbh í bunteanga an Bhíobla í. Ach deir Zuckermann go léann Iosraelaigh Eabhrais an Bhíobla faoi mar gur Iosraeilis í, iad ag baint feidhme as blas Eorpach agus ag athrú chiall na bhfocal. Is é a thuairim gur chóir an tseanEabhrais a aistriú go hIosraeilis chun an mhíthuiscint úd a sheachaint, ach admhaíonn sé go mbeadh na húdarais scanraithe amach. Nach í an Eabhrais teanga na tíre, a déarfaidís, agus nach sa teanga sin atá na scríoptúir scríofa?

Déanann sé tagairt d'Acadamh na hEabhraise agus don tionscnamh mór atá acu: foclóir sanasaíoch Eabhraise.

Is trua nach ndéanann siad idirdhealú idir Eabhrais agus Iosraeilis, agus leanann fadhbanna sanasaíoch a é sin. Ach is mór an tionscnamh é an foclóir sanasaíoch, é beagán ar nós an Oxford English Dictionary, cé gur léir nach mbeadh an méid céanna iontu. Tá cuspóir eile aag an Acadamh áfach, sin é smacht a choinneáil ar theanga na nIosraelach. Agus cén chiall atá leis an gcuspóir sin? Is é a deirim go bhfuil siad ag iarraidh gramadach na hEabhraise a bhrú ar theanga a bhfuil a gramadach féin agus a haigne féin aici.

Measann Zuckermann (agus a lán nach é) go bhfuil dlúthbhaint ag an síorcheistiú leis an nGiúdachas; cuid den chultúr é gan talamh slán a dhéanamh de rud ar bith – go fiú de leanúnachas na teanga náisiúnta: 'Ar shlí, mar sin, rud fíorGhiúdach is ea an rud atá ar siúl agamsa'.

Féach: www.abc.net.au agus téigh ar thóir *Lingua Franca*. Féach freisin: www.zuckermann.org.

Gaeilge stáit

In an age when government departments in Ireland are required to provide services in Irish, it is clear that they are unequal to the task. Few civil servants have thought of Irish as something useful. But change is coming.

Léiriú ar fhíorstaid na Gaeilge is ea an dóigh a bhfuil ag teip ar Ranna stáit in Éirinn cloí le hAcht na dTeangacha Oifigiúla. B'fhéidir nach gcuirfeadh sin iontas ar mhórán, ach tá ábhar iontais ann mar sin féin nuair nach bhfuil aon duine d'fhoireann na seirbhíse poiblí comhairle (GIS) in ann ceisteanna a fhreagairt i nGaeilge.

Níl sna Ranna ach roinnt bheag den 640 foras stáit a bhfuil de dhualgas orthu roinnt seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge agus nach bhfuil in ann aige, de réir Institiúid an Riaracháin Phoiblí (IPA). Tháinig fearg ar an gCoimisinéir Teanga tamall ó shin nuair a cuireadh in iúl nach raibh na forais chéanna in ann cóip dá dtuarascálacha a chur ar fáil i nGaeilge cheal daoine a raibh a ndóthain Gaeilge acu chuige. Tá brú orthu anois; iarradh orthu a rá cad iad na seirbhísí breise a d'fhéadfaidís a sholáthar trí Ghaeilge feasta. Deir an IPA go bhfuil trí Roinn go háirithe i gcruachás – Roinn an Taoisigh, an Roinn Cumarsáide agus an Roinn Ealaíon.

Tá go leor ráite faoi chóras oideachas a ligfeadh do na daltaí os cionn deich mbliana a chaitheamh ag foghlaim teanga agus a scaoilfeadh amach iad gan labhairt ná scríobh na teanga sin acu. Is iomaí cúis atá leis sin, ach is léir, ar a laghad, gur fiú duit lán béil de Ghaeilge a bheith agat anois agus tú ag smaoineamh ar dhul ag obair don stát. B'fhéidir go dtabharfadh sí an post duit. Ní hionann, ar ndóigh, cáipéis a aistriú agus comhrá a dhéanamh, agus beidh staid na teanga sna Ranna agus eile ag brath go mór ar líon na ndaoine ar fiú dóibh freastal a éileamh trí theanga an mhionlaigh. Idir an dá linn tá an IPA ag tairiscint cúrsaí chun an mheirg a bhaint de Ghaeilge na státseirbhíseach atá anois ann. Gura slán dóibh.

Fáinne ar fáil

If you want to wear the Fáinne or bestow one on a friend, below are the details.

Tá lucht an Fháinne ag scaipeadh eolais faoi, agus ag iarraidh ar Ghaeilgeoirí ceann a cheannach dá gcairde gaoil mar bhronntanas Nollag. Is annamh a d'fheicfeá á chaitheamh anseo san Astráil é, go fiú ag an gcuid is líofa againn, ach seo thíos an t-eolas:

- * Fáinne Óir - 5.20 Euró
- * Fáinne Airgid - 3.80 Euró
- * Sean-Fháinne - 6.35 Euró
- * Fáinne Óir 9ct - 30.00 Euró
- * Suaitheantas Cúpla Focal - 3.50 Euró

Má ordaítear 25 Fáinne nó thairis sin, tabharfar liúntas 10% duit ar an méid iomlán. Is féidir íoc as an bhFáinne trí sheic, ordú postas nó airgid tirim a sheoladh mar a leanas:

An Fáinne
Oifig Eolais - Gaelport
Comhdháil Náisiúnta na Gaeilge
46 Sráid Chill Dara
Baile Átha Cliath 2

T: 00 353 1 6794780
F: 00 353 1 6790214
R: fainne@comhdhail.ie

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil cuir teachtaireacht dá réir chun: colger@melbpc.org.au.

Colin Ryan